

Uppgifter om medborgarinitiativet

Medborgarinitiativets titel

Skriv in djurens rättigheter i grundlagen

Datering av initiativet

27.2.2023

Initiativets form

Lagförslag

Innehållet i initiativet

I detta initiativ föreslås det att Finlands grundlag (731/1999) kompletteras med ett nytt 2 a kap. om att trygga djurens grundläggande rättigheter.

1 § Skydd av djur

Kännande djur är individer vars grundläggande rättigheter och välbefinnande människan ska respektera fullt ut. Utgångspunkten är att alla djur har förmåga att känna, om inte annat kan påvisas.

Djurens bästa och individuella behov ska beaktas i all offentlig och privat verksamhet som väsentligt påverkar djurens levnadsförhållanden eller livsbetingelser.

Djur kan vara juridiska parter. Ett djurs talan förs av dess lagliga företrädare. Närmare bestämmelser om företrädande av djur utfärdas genom lag.

Var och en bär ansvar för djurens grundläggande rättigheter och välfärd samt djurens skydd.

2 § Tryggande av de grundläggande rättigheterna för djur

Det allmänna ska se till att djurens grundläggande rättigheter tillgodoses och utveckla samhället på ett sätt som tryggar djurens grundläggande rättigheter. Företagen ska i sin verksamhet respektera djurens grundläggande rättigheter.

De grundläggande rättigheterna för djur får begränsas endast när det är nödvändigt för att trygga människors eller djurs grundläggande rättigheter. Begränsningarna ska vara så små som möjligt i förhållande till ändamålet. Det centrala innehållet i de grundläggande rättigheterna ska iakttas när begränsningar utfärdas. Bestämmelser om begränsningar ska utfärdas genom lag.

3 § Grundläggande rättigheter för vilda djur

Vilda djur har rätt till liv och rätt att leva i frihet och i sin naturliga livsmiljö.

Ett vilt djur har rätt att få hjälp om det är sjukt, skadat eller annars i ett hjälplöst tillstånd. Djuret har rätt att bli avlivat om dess tillstånd är sådant att det skulle vara uppenbart grymt mot djuret att hålla det vid liv. Avlivning av djur ska utföras på det sätt som särskilt anges i lag.

4 § Grundläggande rättigheter för djur som är beroende av människans omsorg

Ett djur har rätt till liv, rätt till arttypiskt beteende och rätt att få sina grundläggande behov tillfredsställda.

Ett djur har rätt att uppleva och uttrycka positiva känslor samt att bli skyddat och vara fritt från rädsla, smärta, ångest och lidande som orsakas av människan.

Ett djur har rätt till sådan föda och dryck som är lämpliga för djuret och som upprätthåller dess välbefinnande och hälsa. Djur har rätt att själva bestämma när de ska äta och dricka.

Djur har rätt till en lämplig livsmiljö och rätt till skyddade platser och viloplatser.

Djur har rätt att utan dröjsmål få lämplig vård och behandling. Ett djur har rätt att bli avlivat om djurets tillstånd är sådant att det skulle vara uppenbart grymt mot djuret att hålla djuret vid liv. Avlivningen av ett djur ska utföras på det sätt som föreskrivs särskilt genom lag och med respekt för djuret som en kännande individ.

5 § Förbud mot djuravel

Ett djur får inte användas för avel om aveln kan medföra fysisk eller psykisk skada för djuret eller dess avkomma eller äventyra avkommans naturliga beteende eller utveckling. Bestämmelser om brott mot förbudet mot avel föreskrivs genom lag.

Motiveringar

Lagstiftningen i Finland utgår från att ett djur är jämförbart med ett föremål. Den gällande djurskyddslagstiftningen förutsätter i princip att man sörjer för djurens välbefinnande, men djurens rättigheter skyddas inte i grundlagen. I praktiken är djurens välbefinnande sekundärt i förhållande till människornas möjligheter att använda djur till exempel för produktion och som tillgångar, och djurets bästa anses inte vara något självändamål.

Finlands djurrättsjurister rf har utarbetat ett förslag om att djurens grundläggande rättigheter ska skrivas in i grundlagen. Med grundläggande rättigheter avses de rättigheter som tillförsäkras var och en i grundlagen, såsom rätten till liv, egendomsskydd och näringsfrihet. Människors grundläggande fri- och rättigheter är i allmänhet överordnade de lagar som är avsedda att skydda djur. Exempelvis näringsfriheten åsidosätter i regel djurens rättigheter. Lagförslaget erbjuder en lösning till denna obalans genom att det ger djuren till exempel följande grundläggande rättigheter: rätten till liv och rätten att vara fri från smärta och rädsla som orsakas av människan.

Syftet med initiativet är att djuren ska erkännas som kännande individer med grundläggande rättigheter. De flesta av de grundläggande rättigheterna som föreslås är inte absoluta rättigheter, utan människornas och djurens rättigheter bör bedömas i förhållande till varandra.

Genom detta initiativ föreslås fem paragrafer som ska trygga de grundläggande rättigheterna för djur.

DETALJMOTIVERING

1 §

Enligt 1 mom. är kännande djur individer vars grundläggande rättigheter och behov av välbefinnande människan ska respektera fullt ut. Utgångspunkten för momentet är artikel 13 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, där djurens ställning som kännande varelser erkänns.

Kännande djur är individer som människan måste skydda för djurens egen skull. En kännande varelse har ett egenvärde. Att känna avser förmågan att uppleva positiva och negativa känslor. Med respekt för kännande varelser avses att djurens självinsikt eller kognitiva förmåga, eller avsaknaden av sådan förmåga, i sig saknar betydelse för djurskyddet. Ett djurs förmågor inverkar dock på hur intensiva och komplexa olika upplevelser är för djuret, vilket är av betydelse vid bedömningen av djurets bästa och bör beaktas efter bästa förstånd och utifrån vetenskapliga fakta. Djurforskning har visat att förmågan till känslor är allmänt förekommande hos olika djurarter. Det går dock inte att utifrån befintliga forskningsresultat exakt fastställa vilka arter som har förmågan till känslor. Särskild osäkerhet råder kring bedömningen av om ryggradslösa djurarter är kännande varelser. Gränsdragningen mellan arter som anses vara kännande och icke-kännande är flytande och därför måste man i fråga om djurs förmåga till känslor i praktiken tillämpa försiktighetsprincipen till förmån för djuret. Utgångspunkten är att alla djur har förmåga till känslor, om inte annat kan påvisas (försiktighetsprincipen). På grund av den vetenskapliga osäkerheten skapar bestämmelsen en presumtion om att djuren är kännande individer. Bristande vetenskaplig säkerhet får inte användas som grund för att försumma djurens grundläggande rättigheter och behov av välbefinnande enligt lag.

Ett djurs ställning som individ medför skyldighet att ta hänsyn till djurets individuella egenskaper i verksamhet som berör djuret enligt det föreslagna 1 § 2 mom. Det räcker exempelvis inte att djurets arttypiska behov tillgodoses för att kraven i djurskyddslagstiftningen ska vara uppfyllda, utan frågan bör också granskas individuellt. Verksamhet som berör djuret kan således inte motiveras och godkännas med argumentet att den inte orsakar lidande för merparten av representanterna för arten, om en individ eller vissa individer ändå lider av verksamheten till exempel på grund av att djuret är i ett svagare tillstånd eller skyggt eller av motsvarande skäl.

Också i tvister som gäller äganderätt ska djuret ses som en individ. Tillgodosendandet av djurets grundläggande rättigheter och välbefinnande ska vara en av de grunder som tas i betraktande när det i oklara situationer avgörs vem som har äganderätten till ett djur. Om djuret till exempel är fäst vid den ena parten är det en omständighet som ska beaktas.

Kravet i 80 § i grundlagen på att bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska utfärdas genom lag omfattar också djurindivider enligt det föreslagna 2 a kap. 1 § 1 mom. Således ska det genom lag också utfärdas bestämmelser om grunderna för djurens rättigheter. Respekten för djurens grundläggande rättigheter innebär en skyldighet att tolka lagen på det sätt som bäst tryggar de rättigheterna. Domstolarna ska dessutom i enlighet med 106 § i grundlagen ge bestämmelserna om djurens grundläggande rättigheter företräde, om någon annan bestämmelse i lag står i uppenbar strid med djurets rättigheter på det sätt som framgår av motiveringen till den föreslagna 2 §.

I 1 § 2 mom. anges att djurens bästa och deras individuella behov ska beaktas i all verksamhet som väsentligt påverkar deras levnadsförhållanden eller livsbetingelser. Levnadsförhållanden gäller djur som är beroende av människans omsorg och livsbetingelser gäller vilda djur. Ett avgörande i ett ärende som berör ett djur ska grunda sig på tillgänglig vetenskaplig information om djurvälstånd och, om möjligt, även på befintlig kunskap om djurets individuella behov och vanor. Verksamhet anses inverka väsentligt på ett djurs levnadsförhållanden eller livsbetingelser när de inverkar på tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna enligt lagförslaget 3 och 4 §. Verksamhet som endast i liten utsträckning inverkar på djurets bästa anses inte vara väsentlig på det sätt som avses i paragrafen. Det kan exempelvis vara fråga om att livsmiljön för ett vilt djur begränsas utan att det sker förändringar i djurets livsbetingelser.

Enligt 3 mom. kan djur vara juridiska parter hos en myndighet eller vid domstol. Ett djurs talan förs av dess lagliga företrädare, och i ett myndighetsärende som berör djurets rättigheter eller dess bästa ska dess lagliga företrädare höras. Djurets lagliga företrädare kan på djurets vägnar anföra besvär över ett beslut. En laglig företrädare för ett djur kan också anhängiggöra ett ärende som gäller djuret hos en myndighet. Företrädaren kan vara djurets ägare, om ägarens och djurets intressen inte står i strid med varandra. Ett djur kan också företrädas av en person som myndigheten särskilt har godkänt och förordnat för detta uppdrag och som uppfyller de fastställda behörighetsvillkoren. Det föreslås att djurskyddsmyndigheterna och djurskyddsorganisationerna ska ha rätt att för justitieministeriet föreslå företrädare för ett djur. De föreslagna personerna ska ha sådan skicklighet, erfarenhet och utbildning som krävs för att uppgiften ska kunna skötas på behörigt sätt. Det innebär förtroget med djurrätten och därmed med djurskyddet i större utsträckning. Dessa personer utnämns av justitieministeriet. Närmare bestämmelser om företrädande av djur, behörighetskrav för företrädare och förfarandet vid förordnande av företrädare ska utfärdas genom lag.

Var och en bär ansvar för att tillgodose djurens grundläggande rättigheter och välfärd samt djurets skydd på det sätt som bestäms i 4 mom. På samma sätt som var och en enligt 20 § 1 mom. i grundlagen bär ansvar för naturen, riktar sig också detta ansvar såväl till det allmänna som till enskilda fysiska och juridiska personer. I utkastet till regeringens proposition med förslag till lag om djurvälstånd (2070/01.01/2017) föreslås det att var och en har skyldighet att behandla djur i enlighet med bestämmelserna om djurvälstånd. I det lagförslag som ingår i detta medborgarinitiativ utvidgas skyldigheten till att också gälla de grundläggande rättigheterna för djur. Skyldigheten gäller både djur som är beroende av människans omsorg och vilda djur, oberoende av vem som äger djuret eller om djuret överhuvudtaget ägs av någon. Bestämmelsen om vars och ens ansvar understryker att det skydd av djur som avses i den föreslagna 1 § förutsätter ett omfattande samarbete mellan olika aktörer. Samtidigt betonas det också att tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna för djur och djurskyddet är förenade med värden som inte får förringas i förhållande till människans grundläggande fri- och rättigheter. Utgångspunkten är att ett djurs grundläggande rättigheter och människans grundläggande fri- och rättigheter är likvärdiga när de vägs mot varandra, även om de inte är identiska. På det här sättet eftersträvas en jämn bedömning av människors och djurs intressen. Vars och ens ansvar för djuren omfattar också ansvar att sörja för den gemensamma livsmiljön och respektera varje kännande individ som lever där och dessa

individers grundläggande rättigheter.

I ansvaret ingår både att främja djurs välfärd och hindra och förebygga att djur lider. Individens medansvar när det gäller att skydda djuren och att trygga djurens grundläggande rättigheter kan fullgöras genom aktiva åtgärder eller genom passivt avhållande från sådan verksamhet som kränker djurens grundläggande rättigheter. Ansvaret gäller i första hand lagstiftarens och andra normgivares verksamhet.

2 §

Enligt det föreslagna 1 mom. ska det allmänna i fråga om varje djur som omfattas av dess lagstiftning och jurisdiktion trygga de grundläggande rättigheter som avses i det föreslagna kapitlet. Bestämmelsen motsvarar det allmänns skyldighet enligt 22 § i grundlagen att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Skyldigheten att trygga de grundläggande rättigheterna innebär ett konstitutionellt uppdrag att utveckla lagstiftningen om djur och andra aktiva åtgärder för att djurens grundläggande rättigheter och djurets bästa ska beaktas och i praktiken tillgodoses i mänsklig verksamhet. Effekterna av att djurens grundläggande rättigheter erkänns bör återspeglas i hela samhället.

I momentet ingår det allmänns ansvar för att utveckla samhället på ett sätt som medger en respektfull samexistens mellan människor och djur, samtidigt som djurens grundläggande rättigheter tryggas. Ur denna främjandeskyldighet går det att härleda skyldigheter för lagstiftaren att aktivt utveckla lagstiftningsverksamheten och samhället.

Företag ska i sin verksamhet beakta djurens rättigheter fullt ut genom att utföra noggranna förhandsanalyser med avseende på djurens rättigheter. Processerna ska inbegripa bedömning av de faktiska och potentiella konsekvenserna för djurens rättigheter, vidtagande av åtgärder utifrån iakttagelserna och övervakande av hur åtgärderna verkställs. Vidare ska man meddela hur konsekvenserna har åtgärdats. Omfattningen av denna aktsamhetsprincip varierar beroende på företagets storlek, verksamhetens art och de förhållanden under vilka den bedrivs, och sträcker sig beroende på företagets inflytande också till företagets värdekedjor. Det allmänna har skyldighet att respektera och skydda djur mot sådana kränkningar av deras grundläggande rättigheter som föranleds av företagens verksamhet eller försummelser. Företagen ska i större utsträckning beakta vilka konsekvenser deras verksamhet har för tillgodoseendet av djurens grundläggande rättigheter.

Det allmänna har skyldighet att skapa förhållanden där djurens grundläggande rättigheter också åtnjuter skydd mot enskilda kränkningar. Syftet med skyldigheterna att trygga och främja djurens grundläggande rättigheter är att förtydliga hur företagen ska förhålla sig till djurens grundläggande rättigheter. Dessutom preciserar skyldigheterna människans förhållande till naturen och å andra sidan djurens ställning i förhållande till människan. Skyldigheterna skapar ramar för det lagstiftningsarbete som påverkar de grundläggande rättigheterna såväl för människor som för djur. De ger möjlighet att lösa intressekonflikter så att också andra kännande varelsers intressen än människans beaktas i samhället.

Det allmänna måste avhålla sig från att kränka djurens grundläggande rättigheter.

Begreppet det allmänna anses också omfatta annan myndighetsverksamhet än sådan som sker i statens namn. Domstolarna och förvaltningsmyndigheterna är skyldiga att tolka lagen på ett sätt som främjar de grundläggande rättigheterna när de tillämpar vanlig lagstiftning, förordningar eller bestämmelser på lägre nivå. Den här skyldigheten omfattar de grundläggande rättigheterna såväl för människor som för djur. En tolkning som främjar de grundläggande rättigheterna ska också tillämpas i situationer där lagen inte tillämpas på ett enskilt fall. En sådan tolkning av lagen som främjar de grundläggande rättigheterna innebär omvänt ett förbud mot att inleda sådan verksamhet eller begå en sådan gärning som syftar till att omintetgöra en erkänd grundläggande rättighet för djur eller att begränsa en sådan i större utsträckning än vad som tillåts i paragrafen.

Skyldigheten att trygga de grundläggande rättigheterna omfattar förutom djur som redan finns i Finland också djur som importeras till Finland. Det är möjligt att förbjuda import av animaliska produkter från ett land som inte respekterar de grundläggande rättigheter som tryggas i det föreslagna 2 a kap. Målet är också att säkerställa att djurens grundläggande rättigheter inte kringgås genom att djur transporteras utanför Finlands gränser. Det går således inte att kringgå skyldigheten att tillgodose de grundläggande rättigheterna genom att transportera djur till utlandet till exempel för en åtgärd som är förbjuden i Finland. Det allmänna ska också i övrigt genom aktiva åtgärder försöka förhindra att de skyldigheter som följer av djurens grundläggande rättigheter kringgås.

Enligt 2 mom. får djurens grundläggande rättigheter begränsas endast om det är nödvändigt för att skydda människors och djurs grundläggande rättigheter (nödvändighetsprincipen). Begränsningarna måste vara så ringa som möjligt i förhållande till ändamålet (proportionalitetsprincipen), och de får endast göras i syfte att värna om människors eller djurs grundläggande rättigheter. Begränsningarna måste också respektera det centrala innehållet i djurens grundläggande rättigheter. När beslut fattas om begränsningar av de grundläggande rättigheterna ska utgångspunkten vara att människors och djurs grundläggande rättigheter är lika värda. Det allmänna ska också i fråga om begränsningar av djurens grundläggande rättigheter utveckla samhället i en riktning som stöder en respektfull samexistens mellan människor och andra djur och ett faktiskt tillgodoseende av de grundläggande rättigheterna.

Bestämmelser om begränsningar av de grundläggande rättigheterna för djur ska utfärdas genom lag. Kravet på att bestämmelser ska utfärdas genom lag innebär ett förbud mot att delegera behörigheten att begränsa de grundläggande rättigheterna till en lägre författningsnivå.

Nödvändighetsprincipen begränsar inte en respektfull samexistens mellan människor och djur, till exempel när det gäller att ha sällskapsdjur, eftersom det anses viktigt för utvecklingen av människans empatiförmåga. Att ett djur hålls som sällskapsdjur får dock inte skada eller begränsa djurets fysiologiska, psykiska eller beteendemässiga behov eller på något annat sätt inverka skadligt på djurets välfärd och hälsa.

Nödvändighetsprincipen omfattar också djurens rätt till liv enligt lagförslagets 3 § 1 mom. och 4 § 1 mom. Ett djur får dödas endast om det är nödvändigt och om det inte finns andra rimliga metoder för att skydda människor, djur eller en viss art eller miljö. Dessutom ska djuret dödas eller avlivas på ett sätt som föreskrivs i lag och som inte

orsakar djuret lidande.

När de grundläggande rättigheterna för djur begränsas ska de vara noggrant avgränsade och tillräckligt exakt och noggrant definierade. Grunderna för begränsningarna ska vara godtagbara och påkallade av ett vägande samhälleligt behov. Dessutom ska det vid begränsningar av de grundläggande rättigheterna söras för tillräckliga rättsskyddsarrangemang, exempelvis genom att djuret via sin företrädare garanteras rätt att få inskränkningen prövad i domstol.

Undantagsförhållanden kan motivera en mer omfattande begränsning av de grundläggande rättigheterna än vad som normalt tillåts. En sådan godtagbar grund för att begränsa de grundläggande rättigheterna för djur i större utsträckning än normalt är till exempel ett allmänt nödläge. Begränsningarna ska dock även i en sådan situation vara så ringa och noggrant avgränsade som möjligt, och de ska hävas så snart som möjligt.

3 §

De rättigheter som anges i paragrafen gäller vilda djur. Med ett vilt djur avses ett djur som lever i naturen och är oberoende av människan. Paragrafen gäller också djur som har anpassat sig till livet i en miljö som människan har förändrat, till exempel i städer, men som i princip inte är beroende av människans omsorg.

Det är förbjudet att fånga vilda djur för att föda upp dem. Ett djur kan dock fångas tillfälligt för att djuret ska kunna ges sjukvård eller av andra godtagbara skäl. I en sådan situation kan djuret tillfälligt också ges föda och dryck. Ett djur som har fångats för att det tillfälligt ska ges sjukvård eller av något annat godtagbart tillfälligt behov ska, om dess tillstånd tillåter det, försättas i frihet om det kan antas att djuret utan svårighet kan anpassa sig till ett liv i naturen. Om ett djur behöver permanent vård och behandling och det är möjligt att ordna utan att kränka djurets grundläggande rättigheter, anses djuret höra till de djur som avses i 3 §.

Enligt 1 mom. har vilda djur rätt till liv och rätt att leva i frihet och i sin naturliga livsmiljö. I momentet tryggas tre rättigheter: rätten till liv, rätten till frihet och rätten till en naturlig livsmiljö.

Rätten till liv har ett nära samband med de andra rättigheter som tryggas i momentet, eftersom också rätten till frihet och rätten till en naturlig livsmiljö skyddar livet. Rätten till liv skyddar djuret från att bli berövat sitt liv genom att djuret dödas eller förlorar sina livsbetingelser. Rätten till liv förutsätter dessutom aktiva åtgärder för att skydda livet, till exempel genom att ett djur som är i livsfara får hjälp. Till denna del har rätten till liv nära samband med vad som anges i 2 mom. om djurets rätt till hjälp.

Ett djurs rätt till liv måste vägas på ett jämlikt sätt i förhållande till människors och andra djurs grundläggande rättigheter, och rätten kan begränsas endast av godtagbara och tillräckligt vägande skäl i enlighet med nödvändighetsprincipen. Till exempel är det vanligt att djur dör i samband med odlings- och byggverksamhet. Till den del sådan verksamhet är nödvändig för människan strider den inte mot det föreslagna momentet. Men också då måste man använda metoder och förfaranden som skyddar djurets liv i så stor utsträckning som möjligt och som fullt ut respekterar djurets rättigheter, särskilt med beaktande av djurets ro att fortplanta sig och bygg bo och dess förmåga till känslor.

Ro att fortplanta sig och bygga bo hänvisar till den allmänna reproduktionstiden för en djurart. Det är förbjudet att flytta och förstöra bon samt att störa djur som fortplantar sig eller bygger bo samt deras ungar. Reproduktionstiden omfattar med andra ord såväl byggande av bo som födande och skötsel av avkomma.

Rätten till frihet innefattar rätten till fritt beteende, rätten att röra sig fritt och att välja den egna livsmiljön samt rätten till fysisk integritet. Utgångspunkten för den fysiska integriteten är djurets rätt att inte utsättas för skadliga fysiska ingrepp. Med skadliga fysiska ingrepp avses åtgärder som ingriper i vilda djurs rätt att leva fritt i sin naturliga livsmiljö på ett sätt där de grundläggande rättigheterna för vilda djur inte tillgodoses. Rätten hindrar dock inte att ett djur flyttas till ett gynnsammare område, om det de facto är omöjligt för djuret och människan att samexistera på samma område.

Djurets rätt att leva i sin naturliga livsmiljö skyddar det från sådana ingrepp i livsmiljön som leder till att djurets livsbetingelser försämrats avsevärt eller försvinner helt och hållet. Djurets rätt att leva i sin naturliga livsmiljö framhävs i situationer där en åtgärd som riktas mot livsmiljön skulle äventyra förutsättningarna för djurets välfärd eller dess livsbetingelser. Djurets rätt att leva i sin naturliga livsmiljö måste tolkas utifrån djurartens och djurindividens behov, eftersom det förekommer stor variation i vad olika djur kräver av sina livsmiljöer. Vissa arter har väldigt specifika krav när det gäller livsmiljön, medan andra trivs i väldigt olika miljöer.

Den naturliga livsmiljön inbegriper också djurets naturliga fortplantningsområde eller den miljö som krävs för fortplantning, såsom vandringsfiskarnas yngelområden. Paragrafens 1 mom. utvidgar det skydd av vilda djur och deras naturliga livsmiljöer som förutsätts i EU:s habitatdirektiv (direktiv 1992/43/EEG) och fågeldirektiv (direktiv 2009/147/EG). I momentet blir den enskilda djurindividen föremål för skyddet, medan skyddet enligt direktiven tar fasta på djurarter och olika livsmiljöer och floror. Djurindividens rätt till liv och till en naturlig livsmiljö gäller dessutom alla vilda djur, oavsett hur hotade eller utbredda de är. Också till denna del fördjupar och utvidgar paragrafen den skyddsnivå som avses i direktiven till att gälla alla vilda djur.

I 2 mom. föreskrivs det på samma sätt som i 14 § i den gällande djurskyddslagen (247/1996) att vilda djur som är sjuka, skadade eller annars i hjälplöst tillstånd ska hjälpas, om det är möjligt. Är djuret ändå i ett sådant tillstånd att det är uppenbart grymt mot djuret att hålla det vid liv, ska djuret avlivas eller avlivningen ombesörjas på det sätt som föreskrivs särskilt genom lag. Vid bedömningen av uppenbar grymhet ska förutom djurets lidande även djurets helhetssituation och framtidsutsikter beaktas. Syftet med skyddet mot uppenbar grymhet är att undvika att ett djur hamnar i en situation där det hålls vid liv trots att djuret fysiskt eller psykiskt i väsentlig grad utsätts eller kan antas utsättas för långvarig eller fortgående smärta, lidande eller sjukdom som inverkar negativt på djurets möjligheter att överleva eller leva ett för djuret arttypiskt liv.

4 §

De rättigheter som anges i paragrafen gäller djur som är beroende av människans omsorg. Med omsorg om djur avses sådan skötsel där människan säkerställer att djurets rättigheter tillgodoses och att djurets välbefinnande är tryggt.

Enligt 1 mom. har ett djur rätt till liv, rätt till arttypiskt beteende och rätt att tillfredsställa sina grundläggande behov. Dessa rättigheter har ett nära samband med de andra rättigheter som föreslås i paragrafen.

Rätten till liv har två dimensioner. För det första har djuret rätt att inte bli berövat sitt liv utan att det görs en bedömning i enlighet med nödvändighetsprincipen. Med nödvändighet avses att det inte finns andra metoder för att skydda människor, djur eller en viss art eller miljö eller för att trygga de grundläggande rättigheterna.

För det andra innebär rätten till liv en skyldighet att genom aktiva åtgärder trygga djurets livsbetingelser. Sådana åtgärder omfattar till exempel proaktivt djurskydd och hälsovård. Närmare bestämmelser om dessa finns i det föreslagna 5 mom.

Med arttypiskt beteende avses inom naturvetenskaperna sådant beteende som djuret är starkt motiverat till och som samtidigt ger djuret en funktionell återkoppling. Funktionell återkoppling minskar djurets behov till detta beteende. Om djurets arttypiska beteende hindras leder det i sin tur till frustration och lidande för djuret. Arttypiskt beteende är till exempel att sugor bygger bo.

Det arttypiska beteendet varierar hos olika djurarter, men de mest väsentliga beteendemässiga behoven inbegriper åtminstone möjlighet till rörelse och aktivitet, kroppsvård, undersökande beteende och ätbeteende, lek, omsorg, upprätthållande av sociala relationer och avstående från dem samt vila på det sätt som är typiskt för djurarten, till exempel att sova på en sittpinne.

Behovet av vila, möjligheten till rörelse och aktivitet är en viktig del av tillgodoseendet av djurets grundläggande behov. Ett djur ska ha möjlighet att vila när det vill och det ska få vila i lugn och ro utan att vilan störs av en människa eller något annat djur av samma art. Exempelvis ska en skygg individ ha möjlighet att söka sig för vila till ett sådant skyddat ställe på djurhållningsplatsen där djuret inte störs. Möjligheten till rörelse och aktivitet ska förverkligas såväl genom planering av djurhållningsplatsen som genom mänsklig verksamhet, såsom rastning av djuret.

Rätten till arttypiskt beteende inbegriper, beroende på djurarten, rätten att leva ensam eller tillsammans med andra djur av samma art. I vissa djurarters arttypiska beteende ingår i hög grad social interaktion med artfränder, likaså flockliv och flockbeteende. Med flockbeteende avses behovet för en flock att bete sig och agera på ett gemensamt sätt, exempelvis hönsfåglars behov av att bada i sand tillsammans. Flockdjur blir lätt stressade när de kommer ifrån sin grupp. På motsvarande sätt kan ensamlevande djur uppleva stress av andra artfränders närvaro. De sociala behoven hos ett djur kan också variera inom en djurart, likaså beroende på djurets kön och ålder.

Omsorg som beteendemässigt behov inbegriper både djurets behov av att ta hand om andra och att bli omhändertaget. Det inbegriper djurets rätt att ta hand om sin avkomma och avkommans rätt att bli omskött. Rätten till arttypiskt beteende innefattar också sådant beteende som djuret har behov av endast i vissa situationer eller i ett specifikt skede av livet, såsom sugbehovet hos en kalv eller behovet för en suga att bygga bo före grisning.

Med ätbeteende avses bland annat behov av att beta, söka efter föda eller äta

samtidigt. Rätten till arttypiskt beteende ska bedömas inte bara ur djurartens perspektiv utan också ur den enskilda individens perspektiv, vilket också förutsätts enligt de föreslagna 1 § 1 och 2 mom.

Med tillfredsställande av de grundläggande behoven avses att de rättigheter som anges i paragrafen tryggas så att djuret kan tillfredsställa sina behov antingen på egen hand eller med hjälp av mänsklig verksamhet. Mänsklig verksamhet kan till exempel vara att en hund rastas utomhus så att den får motion och kan uträtta sina bestyr.

Tillgodoseendet av de rättigheter som avses i paragrafen inbegriper också åtgärder som förebygger beteendestörningar och lidande hos djur.

Ägaren eller skötaren av ett djur befrias inte från sina skyldigheter gentemot ett djur som är beroende av människans omsorg genom att djurets släpps ut i naturen, om det inte är motiverat med tanke på djurets bästa. Sådana situationer kan uppstå till exempel i fråga om djur som är frigivna från djurparker. Ansvar för djurets välbefinnande enligt 3 § upphör först när djuret är helt oberoende av människans omsorg. Djur som har släppts ut eller rymt ut i naturen, eller deras avkomma, hör till paragrafens tillämpningsområde, om de inte är helt oberoende av människans omsorg. Till exempel klarar sig en katt inte fritt i naturen i Finland utan omsorg av människan, och därför gäller människans ansvar för djurets välfärd och skydd också sådana individer som avses ovan.

Enligt paragrafens 2 mom. har ett djur rätt att uppleva och uttrycka positiva känslor samt rätt att bli skyddat och vara fritt från rädsla, smärta, ångest och lidande som människan orsakar. Momentet föreskriver framför allt om de rättigheter som hänför sig till djurets upplevelsevärld. Momentet skyddar djuret från sådan mänsklig aktivitet som inverkar skadligt på djurets välbefinnande, såsom fysisk smärta, ångest, lidande och rädsla.

Med lidande avses en psykisk eller fysisk upplevelse hos djuret som inverkar skadligt på dess välbefinnande eller hälsa. Smärta avser fysisk smärta som djuret känner och med plåga sådan psykisk nöd, ångest, rädsla eller någon annan motsvarande kraftigt obehaglig känsla som har skadlig inverkan på djurets livsbetingelser. Som det konstateras i propositionen med förslag till den gällande djurskyddslagen (RP 36/1995 rd) är smärta och plåga i praktiken nära förknippade med varandra, och det går inte nödvändigtvis att särskilja dem som separata förnimmelser.

I ljuset av den moderna naturvetenskapliga uppfattningen omfattar djurets välbefinnande inte bara frånvaro av sjukdom eller negativa känslor, utan också djurets möjlighet att uppleva och uttrycka positiva känslor. Det räcker därför inte med att enbart tillgodose djurets fysiologiska behov, utan djuret måste uppleva ett tillräckligt gott liv. Vid bedömningen av ett djurs upplevelse av ett gott liv ska man beakta aktuella vetenskapliga fakta om de sätt på vilka djurets beteendemässiga behov och positiva känslor uttrycks samt om dess betydelse för djuret. Bedömningen ska dessutom ta hänsyn till befintlig kunskap om djurets individuella vanor och behov samt om de sätt på vilka behoven uttrycks.

I momentet föreslås bestämmelser om såväl negativa som positiva lagstiftningsskyldigheter och skyldigheter att handla. Verksamhet som åsamkar djuret lidande eller andra negativa känslor tillåts inte. Samtidigt bör man aktivt fästa

uppmärksamhet vid att till exempel rätten till arttypiskt beteende enligt 1 mom. tillgodoses så att djuret har möjlighet att uppleva och uttrycka positiva känslor.

Enligt 3 mom. har ett djur rätt till sådan föda och dryck som är lämplig och tillräcklig för att upprätthålla djurets välbefinnande och hälsa. Lämplig föda anses vara sådan föda som är hälsosam, tillräcklig och naturlig för arten. Hälsosam föda är föda från vilken djuret får den näring och de vitaminer och andra ämnen som är nödvändiga för att tillgodose djurets energibehov och upprätthålla djurets välbefinnande och hälsa. Vad som kan anses vara tillräcklig och naturlig föda beror på djurets art, kön, ålder, djurhållningsplatsen, lufttemperaturen, djurets fysiska tillstånd och den energimängd som djuret förbrukar vid olika tillfällen. Med tillräcklig föda avses också att djuret känner sig mätt.

Som det också påpekas i propositionen (RP 36/1995 rd) till den gällande djurskyddslagen (247/1996) ska den föda som ges ett djur vara av god kvalitet och ha en sådan sammansättning att den är lämplig för djuret och att djuret kan äta den utan svårighet. Födan får inte innehålla gift, orenheter eller andra ämnen som är menliga för djurets hälsa eller välbefinnande.

Den som i respektive fall har hand om ett djur ansvarar för att djurets näringsbehov tillgodoses samt för att den föda som ges djuret är lämplig för djurindividen i fråga med tanke på dess välbefinnande och hälsa. Om ett djur till exempel är allergiskt mot ett näringsämne, ska den person som ansvarar för omsorgen av djuret se till att djuret ges föda som är lämplig för den enskilda individen. Om djurets behov av föda förändras i fråga om mängden eller typen av föda, ska den som vid respektive tidpunkt är ansvarig för skötseln av djuret se till att djuret får sådan föda som till sin kvalitet och kvantitet är lämplig för djuret. Födan ska tillhandahållas djuret så att det kan äta i en ställning som är naturlig för djuret. Djuret har rätt att i enlighet med sina individuella behov själv bestämma när det äter.

Ett djur får inte uppsåtligen eller av oaktsamhet ges en för stor mängd föda så att dess välbefinnande eller hälsa orsakas skada på grund av övervikt. En djurart får inte heller förädlas på ett sätt där behovet av att äta försämrar djurets välbefinnande eller hälsa, till exempel genom att aveln orsakar fetma eller ihållande hunger. Om en djurras redan har sådana egenskaper som orsakats av avel, får populationen inte upprätthållas genom fortplantning. Närmare bestämmelser om avel och förbud mot djuravel finns i den föreslagna 5 §.

Djur har ett grundläggande fysiologiskt behov av vatten. Djuret ska erbjudas tillräckligt med vatten av god kvalitet och vattnet ska tillhandahållas så att djuret kan dricka utan besvär och i en naturlig ställning. Djuret har rätt att i enlighet med sina individuella behov själv bestämma när det dricker. Djurets välbefinnande försämras om det inte får tillräckligt med vätska. Djur ska således också hela tiden ha tillgång till vatten på djurhållningsplatsen. Fruset vatten som ges till djur uppfyller inte djurets rätt att dricka enligt momentet.

Djuret har rätt till en lämplig livsmiljö samt en skyddad plats och en viloplats. Livsmiljön ska vara tillräckligt rymlig, skyddad, ljus, ren och trygg samt även i övrigt ändamålsenlig med beaktande av den enskilda djurindividens och djurartens behov.

Vid tolkningen av om livsmiljön är ändamålsenlig ska andra rättigheter som tryggas i paragrafen beaktas. Till exempel vid bedömningen av om livsmiljön till sin storlek är tillräcklig för djuret ska den rätt till arttypiskt beteende som tryggas i 1 mom. beaktas. En trång omgivning kan orsaka djuret ångest och lidande, vilket strider mot den frihet från ångest och lidande orsakade av människan som djuret tryggas enligt det föreslagna 4 mom. Djurets livsmiljö ska också till sin storlek ge djuret möjlighet att uppleva och uttrycka sådana positiva känslor som avses i 4 mom. Om djuret har trångt om plats kan det också utgöra en säkerhetsrisk, särskilt för flockdjur.

Djur har rätt att bli skyddade från till exempel ogynnsamma väderförhållanden. Temperaturen ska vara lämplig med tanke på djurets välbefinnande. Exempelvis ska djur ha tillgång till en skuggig eller sval plats om det är varmt.

Djur ska i sin livsmiljö ha tillgång till en viloplats som tillgodoser djurets behov av vila. Viloplatsen ska till sina egenskaper svara mot djurets behov. Närmare bestämmelser om kraven på djurens livsmiljö, skyddade platser och viloplatser utfärdas genom lag.

Enligt 5 mom. har djur rätt att utan dröjsmål få lämplig vård och behandling. Å andra sidan har ett djur rätt att bli avlivat om djurets tillstånd är sådant att det skulle vara uppenbart grymt mot djuret att hålla det vid liv. Till denna del hänvisas det till motiveringen till motsvarande rättighet i det föreslagna 3 § 2 mom. om de grundläggande rättigheterna för djur. Avlivningen av ett djur ska alltid utföras på det sätt som föreskrivs särskilt genom lag och med respekt för djuret som en kännande individ. Avlivningen ska orsaka djuret så lite rädsla, smärta, ångest och lidande som möjligt.

Rätten till lämplig vård utan dröjsmål omfattar bland annat snabb diagnos och behövlig vård och behandling. Den som sköter djuret är ansvarig för att djuret får vård, och veterinären eller någon annan vårdutbildad person är ansvarig för själva vården och behandlingen. Rätten förutsätter med andra ord aktiv verksamhet för att trygga hälsan och säkerheten hos ett djur som tas om hand av en människa. Det innebär också förebyggande åtgärder, såväl i fråga om djursjukdomar som djurets livsmiljö (till exempel djurhållningsplatsen) och skötselrutiner (till exempel utrustning). Problem kan förebyggas och lösas med hjälp av information och kunskap. Förebyggande skydd av djur och aktivt engagemang när djurens tillstånd kräver det är avgörande för att trygga djurens övergripande välfärd.

Den som har hand om ett djur är ansvarig för att vården av djuret fortsätter på behörigt sätt på djurhållningsplatsen efter veterinärvård eller annan behandling. Djuret måste få lugn och ro och möjlighet att återhämta sig efter behandlingen.

Behandlingen och behandlingsåtgärderna ska vara sådana att djuret inte orsakas onödig smärta eller plåga. Av central betydelse när olika åtgärder övervägs är djurets bästa och att lindra djurets smärta eller nöd. Valet av åtgärder ska således utgå från metoder som är smärtfria eller orsakar så lite smärta och lidande som möjligt, särskilt i situationer där det inte finns tillgång till eller inte är möjligt att använda läkemedel som effektivt lindrar eller helt och hållet avlägsnar smärtan. Utgångspunkten ska alltid vara att lindra eller göra slut på djurets nöd.

Den föreslagna 5 § innehåller bestämmelser om avel av djur. Avel ska alltid utgå från djurets bästa och säkerställandet av att de grundläggande rättigheterna för djuren tillgodoses. Avel får således inte medföra fara för djurens välbefinnande och hälsa.

Endast fysiskt och psykiskt friska djur får användas för avel. Ett djur som riskerar få fysiska eller psykiska men av aveln får inte användas för avel. Man får inte använda ett djur för avel i en så tidig ålder eller så ofta att aveln orsakar djuret fysisk eller psykisk skada. Det är förbjudet att para djur mot djurens vilja. Förbudet gäller alla djur oberoende av kön. Ett djur av en frisk fenotyp får inte användas för avel om det finns risk för att avkommorna i följande eller senare generationer drabbas av en skadlig egenskap som nedärvs från den individ som används för avel.

Ett djur får inte heller användas för avel så att aveln orsakar djurets avkomma fysisk eller psykisk skada eller förhindrar avkommans naturliga beteende. I fråga om naturligt beteende hänvisas det till motiveringen till 4 § 1 mom. Syftet med avel av djur får inte vara att på ett sätt som orsakar djuret men eller skada påverka djurets utseende, prestationsförmåga eller förmåga att till exempel producera mjölk.

Eftersom brott mot avelsförbudet kan kränka tillgodoseendet av djurets grundläggande rättigheter på ett elementärt sätt, måste exakta och noggrant avgränsade bestämmelser om detta utfärdas i strafflagen. Särskilt skadliga är sådana avelsmetoder som kan orsaka djuret lidande eller som kan vara skadliga för djurets hälsa eller välbefinnande.

Ansvarspersoner

Anna Wahlberg

Venla Mathlein

Nanni Olsson

Visa Kurki

Lisa Litvin